

32.1950 sonrası Fransız şiiri : kimlik arayışı**Nizamettin KASAP¹****APA:** Kasap, N. (2022). 1950 sonrası Fransız şiiri : kimlik arayışı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 483-491. DOI: 10.29000/rumelide.1146687.**Öz**

İki dünya savaşına tanıklık eden yirminci yüzyılın ilk yarısı, ve bu süreçte boy gösteren ekonomik krizler, Fransız şiirinin geleceğine büyük ölçüde yön vermiştir. Çok köklü bir geçmişe sahip olan ve edebi akımların ve ekollerin doğmasına yol açan Fransız şiiri, kabul görmüş edebiyat akımı olarak, en son Breton'un başını çektiği gerçeküstücülük ile kendinden söz ettirmiştir. Sonrasında Fransız şiirinin, ne yazık ki ne belli başlı sabit bir çizgisi, bir kılavuzu ne de çatısı altında büyük şairlerin toplanacağı bir ekolü olmuştur. Fransız şiiri, her şeye rağmen, Prévert gibi bireysel şairler, Eluard, Aragon gibi savaş dönemi direnişçi şairler, Jaccottet, Bonnefoy, Réda gibi neolitik şairlerle kendinden söz ettirmeyi bilmiştir. Ne ki 1950'lerden sonra Fransız şiiri tüm bu varoluş çabalarına ve girişimlerine rağmen o eski ihtişamlı günlerine nedense bir türlü kavuşamamıştır. Fransa'da şiir, olayların, olguların, ve/veya duygu, düşünce ve hayallerin anlatıldığı bir sanat dalı iken bu özelliğinden giderek uzaklaşmış ve daha çok dil ağırlıklı yeni stillerin denendiği bir alana dönüşmüştür. Ayrıca, teknolojik gelişmeye paralel olarak ve gösteri dünyasının hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmesiyle, Brassens, Ferré, Brel gibi şarkıcı şairlerle şiir, basılı metin olmaktan çıkmış ve daha çok bir sözlü sanata dönüşmüştür. Bu seyir, akıllara, ister istemez, bazı olası sorular getirmektedir. Geçmişte kurumsal bir kimliğe sahip olan Fransız şiiri, tıpkı bir dönem romanda da olduğu gibi, bir açmaza, bir duraklama dönemine mi girmiş ve kendisine yeni bir kimlik, bir çıkış yolu aramakla mı meşgul, yoksa evrilip yeni bir kimliğe kavuşmuş, kendisine paralel bir yol bulmuş ve sessizce seyrini sürdürmekte midir? Bu çalışmada, her iki olasılıktan yola çıkarak, bu geçişi analitik, tarihsel ve sosyolojik açıdan ele almaya çalışıp, Fransız şiirinin bu olası açmazını belli başlı sebeplerle dayandırmayı ve somut çıkarımlarda bulunmayı hedeflemekteyiz.

Anahtar kelimeler: Fransız şiiri, kimlik, duraklama, kurumsal şiir, yazınsal şiir**French poetry after 1950, in search of identity****Abstract**

French poetry, which has a glorious past and which has given rise to a good number of literary movements and schools, imposed itself, as a recognized literary movement, lastly with surrealism led by Breton. Subsequently, French poetry, unfortunately, had no fixed line, guide, or school under whose roof the great poets could meet. Despite everything, it was able to make itself heard thanks to individual poets such as Prévert, resistant poets of the war period such as Eluard and Aragon, and neo-lyric poets such as Jaccottet, Bonnefoy, Réda. However, after the 1950s, French poetry could not regain its former luster, despite all sorts of efforts and attempts. While poetry in France was previously a branch of art in which events, facts, and/or feelings, thoughts, and dreams were told, it gradually moved away from this characteristic and turned into a field where new styles, based in

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ankara, Türkiye), nzkasap@yahoo.fr, ORCID ID: 0000-0003-2088-8804 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.07.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1146687]

particular on language, are experimented with. Moreover, parallel to the technological evolution and the rapid progress of the entertainment world, with singer-poets like Brassens, Ferré, and Brel, poetry ceases to be a text printed and is gradually transformed into an oral art. This course inevitably raises several questions. French poetry, which once had an institutional identity, would it have entered an impasse, a period of stagnation, and would it be in search of a new identity, a new way out, or would it have evolved and acquired a new identity and found a parallel path and silently runs its course? In this article, starting from the two possibilities, we aim to treat this fact from an analytical, historical, and sociological point of view, to base this possible embarrassment of French poetry on certain reasons, and draw concrete inferences from it.

Keywords: French poetry, identity, stagnation, institutional poetry, literary poetry

Fransız şiirinin kimlik krizi

Edebiyat², kesinleşmiş bir tanımı olmasa da, genel olarak, bir ‘insanın’ bir olayı, bir düşünceyi, bir olguyu, bir duyguyu veya kurabileceği hayalleri dil aracılığı ile – estetik bir şekilde – yazılı veya sözlü ifade etme ve diğer ‘insanlara’ sunma sanatı olarak kabul edilebilir. Edebiyatın bir kolu olan şiirde estetik duygusu ve özlü söyleme çabası, diğer kolları olan roman ve tiyatroya göre daha ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle şiiri sadece ‘bir şey’ söyleme yeri değil, sözcüklerin özenle seçildiği, çalışılmış yoğun bir duygu ve düşünce yumağı, metni olarak görmek gerekir. Voltaire’in, “*Şiirin pek çok kişinin şüphelenmediği bir erdemi, düzyazıdan daha az söz ile düzyazıdan daha fazlasını söylemesidir.*”³ (Voltaire 1878 : 242) sözleri de bunun altını çizer. Az söz ile düzyazıdan fazlasını söyleme sanatı olan şiir de, edebiyatın diğer türleri gibi zamanla değişmiş, evrilmiştir. Ancak, diğer türlerden farklı olarak Fransız şiirinin, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kimlik krizine girdiğinden ve yeni arayışlara yöneldiğinden söz edilmektedir.

Fransız şiirinin içine girdiği bu açmazı birçok sebebe bağlamak olanaklıdır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, toplumsal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve coğrafi bakımdan hızla değişen modern çağda insanın algısı da aynı hızda değişmiştir. Önceki dönemlerde ‘yazılı’ (*poésie écrite*), ‘yazınsal’ (*poésie littéraire*) ve ‘kurumsal’ (*poésie institutionnelle*) diye tanımlanan Fransız şiirinin de bu değişen çağ ve algıda varlık sebebini ve kimliğini sorguladığı ve kapsamı, işlevi (*fonction poétique*) belirgin olan ve yerine göre estetik kaygı güden, söz sanatlarına, uyaklara, ölçüye, ses uyumlarına yer veren ‘yazılı’, ‘yazınsal’ ve ‘kurumsal’ tür olma özelliğinden giderek uzaklaştığı düşünülmeye başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı Fransız şiirinde 1950 sonrası yaşanan değişimleri anlamlandırmak ve iki somut soruya yanıt vermeye çalışmaktır: Fransız şiiri hâlâ yazılı, yazınsal ve kurumsal varlığını sürdürmekte midir ? Fransız şiiri yeni dünya gerçeklerine uygun ve uyumlu farklı bir yol haritası belirleyip yepyeni bir kimliğe mi kavuşmuştur? Bu sorulara yanıt ararken, konuyu salt Fransız şiirinin biçim ve içerik krizi ya da kimlik arayışı açısından değil de, değişen dünya gerçeğine, bireysel ve kolektif algının çoğullaşmasına bağlı olarak yeni yazınsal akımların, edebiyat ekollerinin doğamaması ya da bireyleri aynı çatı altında toplayamaması açısından ele almak gerektiği kanısındayız.

Günümüz Fransız şiirinin durumunu daha iyi anlayabilmemiz için, köklü bir şiir geleneğine sahip Fransız şiirinin son dönemlerinde geçirdiği hızlı değişimlerden bahsetmek kaçınılmaz görünmektedir. Ayrıca son dönem Fransız şiirinin hangi şiir geleneğinin mirasçısı olduğunu daha iyi görebilmemiz için

² Edebiyatın Fransızcada karşılığı olan *littérature* sözcüğü, Latince anlamı harf olan *littera* (Fr. lettre) sözcüğünden türetilmiştir. Harfin varış noktası da edebiyatın kaynağı ve olmasa olmazı olan ‘söz’ dür.

³ Tarafımca çevrilmiştir.

öncelikle tarihsel gelişiminden, daha sonra ise yirminci yüzyıl Fransız şiirinin şekillenmesine büyük ölçüde yön veren kimi on dokuzuncu yüzyıl şairlerinden kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

Tarihsel panorama

Onuncu yüzyılda, Fransız dilinin yavaş yavaş şekillenmeye başlamasıyla, sözlü gelenek olarak başlayan Fransız şiirinin, on beşinci yüzyıla gelindiğinde, matbaanın da icat edilmesiyle, yazılı bir türe dönüştüğünü söylemek mümkündür. On beşinci yüzyıldan itibaren, Fransız dilinin resmiyet kazanması ve gelişmesiyle birlikte şiirin de çok hızlı bir gelişim kaydettiği görülmektedir. On altıncı yüzyılda altın çağını yaşayan şiir, on yedinci yüzyılda tiyatroyla paralel bir gelişim göstermiştir; on sekizinci yüzyıl, Fransız şiirinin en sönük yüzyılı olarak değerlendirilirken, on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan dört yazınsal akımla şiir altın çağındaki başarısını yakalamıştır. Bu akımlar, yüzyılın ilk yarısındaki romantizm, ve yüzyılın ikinci yarısındaki parnas, sembolizm ve dekadantizmdir; yüzyılın ikinci yarısında görülen bu yenilikçi üç akım ‘modern şiiri’ (*poésie moderne*) başlatan akımlar olarak kabul edilirler.

Yirminci yüzyıl şiirini ve gelişimini anlayabilmek için ise, yukarıda da değindiğimiz gibi on dokuzuncu yüzyılda şiirin geleceğine yön veren dört şairden kısaca söz etmek gerekir. Bu şairler sırasıyla, modern şiirin kurucusu, dekadant ve sembolizm akımının öncüsü kabul edilen, sanayileşen dünyada, Paris’ten hareketle kent gerçeğini şiirlerinde konu edinen, düz yazı şiirin öncülerinden olan, şiir yaratısında “*güzellik kadar kötülükten de beslenilebileceğini*” ileri süren, düşlerin ve kaçışların şairi Charles Baudelaire (1821-1867); ilhamı her şeyden üstün tutan, ezoterik şiiri öncelleyen ve mükemmeliyetçi olduğu için dili titizlikle kullanan ayrıca “*Yeryüzünün orfik anlatımı şairin yegane görevidir*” diyen Stéphane Mallarmé (1842-1898); şairlerin elçi olduğunu söyleyip ‘ikinci bir iç ben’ olduğu gerçeği ile hareket edip şiirlerini kaleme alan firari deha çocuk Arthur Rimbaud (1854-1891); ve son olarak da, şiiri kalıplarından çıkararak, serbest vezin kullanıp kaligramlarıyla şiirde devrim yaratan yenilikçi şair Guillaume Apollinaire’dır (1880-1918). Klasik edebiyat ve şiir geleneğine karşı tavır alan hatta başkaldıran bu yenilikçi şairlerin başlattıkları devrim sayesinde yirminci yüzyıl avangard (öncü) sanat ve edebiyat anlayışları doğmuştur.

Yirminci yüzyıla gelindiğinde, bilim ve teknolojide görülen hızlı ilerlemelerle birlikte Fransız şiirinin aşamalı olarak değişime uğradığı ve daimî bir arayış içinde olduğu söylenebilir. Yüzyılın ilk yarısında, sırasıyla, Apollinaire’in başlattığı ‘yenilikçi anlayış’ (*L’Esprit nouveau*), Tristan Tzara’nın kurduğu dadacılık (1916-1924), André Breton’un başlattığı gerçeküstücülük (1924-1938) akımları görülmektedir. Bunun dışında Jacques Prévert gibi bağımsız, bireysel şairler, Louis Aragon, Paul Eluard, René Char, Robert Desnos gibi savaş dönemi direnişçi şairler, ayrıca çok büyük etki uyandırmayan, kendilerini gerçeküstücülüğün uzantısı olarak gören ve başını René Guy Cadou’nun çektiği Rochefort ekolü (1941-1961) yeni ve yenilenen şiir anlayışları ile dikkat çekmektedir. Bu şiir anlayışlarına, 1945’de İkinci Dünya Savaşı sonunda, Romanyalı şair Isidore Isou tarafından başlatılan, var olan klasik akımlara karşı duruş sergileyen letrizm⁴ ya da harfçilik (*letrisme*) akımı da eklenebilir; bu akımda, Maurice Lemaître ve François Dufrêne gibi şairlerin adları öne çıkmaktadır. Ne ki, şairleri aynı çatı altında toplamayı başaran akım, ekol ya da anlayıştan söz edildiğinde, en önemlilerinin gerçeküstücülük olduğunu söylemek gerekir.

⁴ Şiir odaklı bir akım olan letrizm, şiirde sözcüklerden çok harflerin, bir bakıma seslerin kullanılması esasına dayanmakta ve önceden belirlenmiş harfler yoluyla, farklı tarzda müzik tınlı şiirler yazılmasını amaçlamaktaydı.

1920'lerin başında ortaya çıkan gerçeküstücülük akımı ile birlikte 'yazınsal modernizm' kaybolmuş ve şiirde anlayış tamamen farklılaşmıştır; gerçeklik yerini büyük oranda düşe ve hayale terk etmiştir. Bu nedenle, bu yüzyılın ikinci yarısının şairlerinin kendilerini son yazınsal akım olan gerçeküstücülüğe göre tanımlamaları kaçınılmaz olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra, yaşanan gelişmelere paralel olarak Fransa'da şiirin köklü değişimlere uğradığı tüm açıklığıyla ortadadır. Fransız dilinin gelişmesi ve Fransa sınırlarını aşması da şiirin evrilmesinde önemli rol oynamıştır. Şiirdeki değişimin başlıca nedeninin altında, savaşa bağlı sayısız ölümlerin ardından insanlarda oluşan yeni dünya algısı, ve beraberinde şairlerin de içinde bulunduğu sanat insanlarının hayat ile yeniden ve sıkı sıkıya bağ kurma isteği yatmaktadır. Fransız şiirinin, 1950'ye kadar nasıl geldiği ve bu tarihten itibaren nasıl değişime uğradığı, bu değişimde nelerin belirleyici olduğu ve şiirin seyrine nasıl devam ettiği, yanıtlamayı hedeflediğimiz sorular açısından son derece önemlidir.

İlk olarak şunu belirtmekte yarar vardır, çok zengin bir şiir geçmişi ve geleneği olan Fransa'da, şiir her koşulda ve her dönemde özvarlığını korumayı bilmiş ve bir şekilde kendinden söz ettirmeyi başarmıştır. Yirminci yüzyılın genelinde şiir, biçimsel açıdan belirgin bir değişime uğramış olsa da izleksel açıdan ve şairlerin beslendikleri ilham kaynakları bakımından, geleneksel şairlerin ve bir önceki dönem şairlerinin yapıtlarına göre, yaşadıkları dönem gereği, kuşkusuz kimi farklılıklar göstermiştir ancak, insan olmanın doğası gereği şiirin özünün değişmediği gözlemlenmektedir. Şairler doğayla, spiritüalizmle, içsellikle ve öznellikte bağlarını koparmamışlar, ancak nesneleri, gündelik yaşamı ve angajmanı daha ön planda tutmuşlardır. Yüzyılın başlıca şairleri olarak Jacques Prévert, Francis Ponge, Léopold Sédar Senghor, Aimé Césaire, Philippe Jaccottet, Henri Michaux, Jacques Roubaud, Jean-Claude Pirotte, René Char adlarını sayabiliriz. Örneğin kelime oyunlarının ustası Prévert toplumsal umut, aşk ve sevgiyi, Ponge nesneleri, Char doğayı, Pierre Emmanuel tanrıyı, Pirotte kişisel duyguları, Césaire angajmanı, ırkçılığı ve sömürgeciliği, Senghor ırkçılığı ve Frankofon dünyayı, Jaccottet insan doğa ilişkisini, yaşamışlık ve deneyimi ön planda tutan Michaux dil çeşitlemelerini, Pirotte gündelik konuları, doğa manzaralarını, anlık kırılğan mutlulukları ve yalnızlık temalarını şiirlerinde konu etmiştir. Roubaud ise geleneksel kalıplarda şiirlerle iz bırakmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısının başlarında, aralarında Raymond Queneau, François Le Lionnais, Georges Pérec, Jacques Roubaud gibi isimlerin olduğu *Oulipo'*cular grubundan⁵ da söz edilebilir. Bu grup kendisini "Potansiyel (olası) edebiyat yaratma atölyesi" olarak tanımlar ve içlerinde edebiyatçıların, sosyologların, matematikçilerin de bulunduğu üyeleri dilin gücünü ve tüm potansiyellerini kullanarak alternatif yazınsal metinler üretme amacını gütmüşlerdir.

İkinci dünya savaşı sonrası çağdaş şairler olarak Philippe Jaccottet, Yves Bonnefoy, Jacques Réda, André du Bouchet, Jacques Dupin gibi isimler ön plana çıkmaktadır. Bu neolirik şairler gerçek dünyayla iç içe, özgünlük, biçimsel özgürlük, gerçeklik, açıklık ve sadelikten yanadırlar; amaçları yaşadıkları dünyadan bir şeyler yakalamak, bunu okurlarıyla paylaşmak, kısacası dünya ile dili, şiirsel yazımda birleştirmektir. Bu yönleriyle dil ile gerçeklik arasındaki kopuşun tamamlanmış ve nihai olduğunu düşünen salt biçimcilerden ayrıştırlar.

1950'lerden sonra Fransız şiiri tüm bu varoluş çabalarına rağmen o eski ihtişamlı günlerine bir türlü kavuşamamıştır. Fransa'da, şiir, olayların, olguların, ve/veya duygu, düşünce ve hayallerin anlatıldığı bir sanat dalı iken bu özelliğinden giderek uzaklaşmış ve daha çok dil ağırlıklı yeni stillerin denendiği bir alana dönüşmüştür. Ayrıca, 1950 ile 1970 arası, teknolojik gelişmeye paralel olarak –radyo, plak ve

⁵ Bu şairler, kuralları önceden belirlenmiş çeşitli görünümde biçim çalışmaları yapan yazım atölyesi gibi çalışmışlardır. Yaptıkları bir bakıma "deneysel şiirdir". Bir de saydamlık ilkesine dayalı "Filigran" adlı şiirin yaratıcılarıdır.

televizyon kullanımının yaygınlaşması – ve gösteri dünyasının hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmesiyle, Georges Brassens, Léo Ferré, Jacques Brel gibi şarkıcı şairlerle (*poètes chanteurs*) şiir, basılı metin olmaktan çıkmış ve daha çok sözlü bir sanata dönüşmüştür. Bu isimlere Boris Vian, Charles Trenet, Barbara, Bobby Lapointe, Félix Leclerc, Serge Gainsbourg, Jean Ferrat, Serge Reggiani, Pierre Perret, Charles Aznavour, Francis Cabrel, Claude Nougaro gibi isimler eklenebilir. Günümüzde, 1990’lardan itibaren, şarkı-şiir, “chanson française” geleneğinden uzaklaşıp hip-hop, rap, slam gibi yeni tür son dönem şarkı şekillerine dönüşmüştür.

Günümüz yazınsal şiir geleneğini sürdüren şairler olarak, Andrée Chedid (1920-2011), Marie-Claire Bancquart (1932-2019), James Sacré (1939), Jean-Michel Maulpoix (1952), Yves Namur (1952), Michel Houellebecq (1956), Benoît Conort (1956), Olivier Cadiot (1956), Béatrice Bonhomme (1956), Cécile Coulon (1990) ilk akla gelenler isimlerden birkaçıdır.

Sorunsal

Yukarıda da belirttiğimiz gibi gerçeküstüçülük, yirminci yüzyıl Fransız edebiyatında şairleri aynı çatı altında toplamayı başaran ve kabul gören son büyük yazınsal akım olmuştur. Dolayısıyla 1950 sonrası şairlerin kendilerini bu yazınsal akıma göre tanımlamaları kuşkusuz kaçınılmaz olmuştur. *Poésie 1* adlı derginin⁶ kurucularından, şair ve yazar Jean Orizet, *Cinquante ans de poésie française 1942-1992* (Fransız şiirinin 50 yılı 1942-1992) adlı makalesinde, gerçeküstüçülük akımının, 1950’li yıllarda yapıt veren ve arayış içinde olan şairlerin üzerindeki etkisini şu sözlerle dile getirmektedir :

“1950’lerde söz sahibi olan şairler kuşağı 1920 ile 1930 arasında doğmuştur. Bazı istisnalar dışında, bu şairler artık gerçeküstücü mirası reddettikleri için ya da aşkıları için bu mirası sahiplenmiyorlar. O dönemde, psikanalizin etkisi giderek azalmaktadır, Marksizm için de durum pek farklı değildir.” (Orizet 1993 : 15-16)

Orizet’in yaptığı bu saptamadan da anlaşılacağı gibi, gerçeküstüçülük akımı etkisi azalsa da, hatta yok olmaya yüz tutmuş olsa da, belirleyici olma özelliğini korumaktadır.

Araştırmacı Irati Fernández Erquicia, şiirin gelişimini ele aldığı makalesinde, Jean-Michel Espittallier’in *Caisse à outils : un panorama de la poésie française aujourd’hui* (Alet sandığı : günümüz Fransız şiirinin bir panoraması) adlı eserinden alıntı yaparak büyük okulların kaybolmaya yüz tuttuğunun altını çizmekte ve son dönem Fransız şiirinin çok yönlü bir eksene kaydığını belirtmektedir.

“Artık büyük okullar değil, akımlar, devinimler, etki alanları, jestler, malzemeli şiirler görülmektedir. Artık kurallara uygun özelliklerde büyük eserler değil, olmayan merkezlerin etrafında uydu gibi dönenen biçimlerin, seslerin, atölyelerin çok sesliliği görülmektedir. [...] “Şiir” teriminin hâlâ uygun olup olmadığını bile sorgulamak gerekir. Bu “hâlâ (ya da gerçekten) şiir mi?” sorusu her zaman şu doğal soruyu getirir beraberinde : “Şiir nedir?” Bu sorgulamanın içinden çıkmak olanaksız!” ⁷ (Akt. Erquicia 2019 : 105)

Aynı makalede Erquicia, Jean-Luc Maxence’dan alıntı yaparak yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde şiirin artık yazınsal ve kurumsal olmadığını, belli başlı akımlardan izler taşıdığını belirtir ve son dönem şiirinin çok yönlü bir görünüm kazandığını vurgular.

“İlke olarak hibrit (karma) anlayışın kabul ettirilmesi uğruna, tüm akımlar birbirleriyle iç içe girerek “içe patladı” adeta. Kuşkusuz, romantizm, sembolizm, dadaizm, gerçeküstüçülük, [...] gerçekçilik, [...] letrizm, beyaz şiir, [...] gibi kolayca tanımlanabilen akımların 2014’te çok yönlü ve

⁶ Poésie 1, 1967-1968 yıllarında Paris’te Jean Orizet, Michel Breton ve Jean Breton tarafından ortaklaşa kurulan bir dergidir.

⁷ Tarafımca çevrilmiştir.

derin bir etkisi var hâlâ. [...] Ancak, bu sınıflandırma hevesinin ötesinde, [...] Fransız şiirine çoklu yaklaşımlar varlıklarını hissettirmektedir. (Akt. Erquicia 2019 : 106)

Gabriel Grossi, 2019 yılında, *Littérature Portes Ouvertes* adlı edebiyat blogunda⁸, çağdaş Fransız şiirinin içinde bulunduğu durumu şu anahtar sözcüklerle dile getirmektedir : çeşitlilik (*diversité*), gizlilik (*confidentialité*), alçakgönüllülük (*humilité*), özgünlük (*authenticité*), özsellik (*essentialité*), sınırsızlık (*porosité*), geçicilik (*précarité*), ölümlülük (*mortalité*), cesaret (*témérité*), güzellik (*beauté*). Günümüz Fransız şiirine – ya da Frankofon şiire – baktığımızda, Gabriel Grossi'nin yapmış olduğu bu saptamanın ne kadar yerinde olduğunu gözlemek mümkündür. Çeşitlilik, çünkü takip edilmeyecek oranda çeşit çeşit şiir türüne rastlamak mümkündür; gizlilik, çünkü yazılan şiir yeterince duyurulmamakta, basılmamakta, dolayısıyla geniş kitlelere ulaşmamaktadır; alçakgönüllülük, çünkü, birçok şey daha önceden söylenmiş olduğu için, şairler eski dönem şairleri kadar iddialı olamamaktadırlar; özgünlük, çünkü çoğu şair özgünlük peşinde, yeni bir şey keşfetme, yakalama çabası içindedir; özsellik, çünkü şairler, uzun tanımlamalar, betimlemeler yapmaktan kaçınma, bir tür arınma, sadeleşme/sadeleştirme çabası içindedirler (beyaz şiir akımı); sınırsızlık, çünkü etkileşim, bulaşıcılık dünyasında, şairler dıştan gelen her tür yeni sözcük, yeni söylemi, yeni nesneyi içselleştirip kullanmaktadırlar; geçicilik/uçuşkanlık, çünkü değişim çok çabuk gerçekleşmekte ve şiirler çabuk üretilip çabuk tüketilmekte, devamlı ve kalıcı olamamakta, birçok değer kendini yeni bir değere bırakmaktadır; ölümlülük, çünkü ölüm gerçeği ya da korkusu, hayata sıkı sıkı tutunma, hayatı dolu dolu yaşama sevdası, şairlerin sıklıkla şiirlerinde yer verdiği tema olarak dikkat çekmeye devam etmektedir; cesaret, çünkü dünyada yaşanan tüm olumsuzluklara karşın, şiir umut dağıtmanın etkin bir yolu olmayı sürdürmektedir; güzellik, çünkü çirkinleşen dünyada şairler, yeniden güzelliği yakalama arayışı içindedirler. Kimileri geçici, kimileri kalıcı olan bu bileşenlerle birlikte, ya da bileşenlere rağmen, şairler üretken olmayı ve adlarından söz ettirmeyi bir şekilde sürdürmektedirler.

Gabriel Grossi'nin yaptığı bu saptamaların dışında, şiir okuma alışkanlığına ilişkin bir görüş de büyük önem taşımaktadır. Christian Prigent *A quoi bon encore des poètes* (Şairler ne işe yarar) başlıklı çalışmasında, Fransa'da ve belki başka birçok Frankofon ülkede, şiir okuma alışkanlığını ironik bir dille özetler: "*Fransa'da insanlar, okumadıkları şiirleri çok sever. Neredeyse hiç okunmadığı için, şiire duyulan sevgi çok büyüktür*".⁹ (Prigent 1996 : 47)

Prigent'nin alıntısından da anlaşılacağı üzere, sorunun kaynağında bir bakıma ve büyük ölçüde şiir okurunun olduğu görülmektedir. Fransa'da şiir aslında pek sevilmemekte ve okunmamakta, dolayısıyla satılmayacağı için yayın evleri tarafından pek tercih edilmemektedir. Talebin az olduğu bu durumda tanınmayan ya da az tanınan şairler kaçınılmaz olarak karanlıkta kalabilmektedir. Zaten kısıtlı sayıda şiir kitabı yayımlayan yayınevleri de salt tanınmış şairlerin kitaplarına ilgi gösterdiklerinden, henüz tanınmayan şairler ya sosyal ağlara, ya da dergilere yönelip, takipçileriyle ve/veya gerçek şiir severlerle buluşma yolunu tutmaktadırlar.

Aynı şekilde, Jean Orizet de, yukarıda değindiğimiz makalesinde, Patrick Kéchichian'dan alıntı yaparak, şiirin kötü gidişatını şiirin kendisinden çok okur kitlesine dayandırmaktadır. "*Şiirin edebi türler arasındaki yeri ve önemi hiçbir şekilde şiirin sahip olduğu küçük kitle ile ölçülemez. (...)*" (Akt. Orizet 1993 : 21)

⁸ <https://litteratureportesouvertes.wordpress.com/2019/11/20/10-mots-sur-la-poesie-daujourdhui/>

⁹ Tarafımca çevrilmiştir.

Orizet'nin görüşünden de anlaşılacağı gibi, okurun, Fransız şiirinin gidişatında, belirleyici olma özelliği azımsanacak bir durum gibi görünmemektedir.

Sonuç

Çalışmamızın başında sorduğumuz sorulara verilebilecek yanıtlara geçmeden önce, kısaca özetlemeye çalıştığımız özelliklerinden dolayı şiir için, zaman içinde farklı görünümlere bürünse de, müzik ve/veya plastik sanatlarla bütünleşse de, her haliyle, her şeye rağmen, bir şekilde, tüm dünyada, bir insanın kısa yoldan diğerleriyle iletişim kurduğu, sesini, duygusunu, heyecanını, üzüntüsünü, düşüncesini, kaygısını, hayallerini paylaştığı sanatın ve edebiyatın etkin yollarından biri olmaya devam edeceğini söylemek olanaklıdır. Dolayısıyla, vardığımız bu zaman diliminde, genel olarak şiirin yok olmaya yüz tutmuş olduğunu ileri sürmek bir iddiadan öteye geçmez. Çünkü yaradılış ve varoluş sorunsalının, ölüm bilincinin, ölüme meydan okumanın, ölümsüzlüğü yakalama arzusunun, inancın, beşerî ya da ilahi aşkın, her türden sevginin, başkaldırının, direnişin, yaranın, acının, direncin, duyumsamanın, umudun, kısacası 'insanın' olduğu her yerde şiir, farklı görünümlerde olsa da varlığını sürdürmeye devam edecektir. Kimi zaman şiirin yok oluşundan söz edilse de, bu görüşün geçersizliği savunulabilir. Gerçekten de şiir çeşitlilik kazandığından, kimlik krizi yaşayıp tanımlanamaz olduğundan, bir yok oluştan söz edilebilmektedir ancak, bugün şiiri tanımlamak zor olsa da, tanımak son derece kolaydır. Tüm dünyada, konjonktür gereği, kitaplardan büyük oranda çıkmış olan şiirin yeri ve yurdu belirsizleşti; şiir aynı anda hem hiçbir yerde, hem her yerde farklı görünümlerde kendini göstermekte, duyurmakta, hissettirmektedir. Şöyle ki, şiir, insanda uyandırdığı anlık hislerle kendini beklenmedik bir anda, her koşulda hatırlatmaktadır. Duygu ve düşünceleri, heyecanları yoğun bir şekilde ve hızlıca insana tattırmasıyla da şiir kendi özvarlığını korumayı sürdürecektir.

Çalışmamızın eksenini belirleyen Fransız şiiri ve 1950'den sonraki kimlik arayışına gelince, yazınsal ve kurumsal varlığını sürdürüp sürdürmediği ve yeni bir kimliğe mi büründüğü sorularına aşağıdaki maddelerle yanıt verilebilir:

- Öncelikle, 19. yüzyılda Baudelaire ile başlayan modern şiir ve devamında gelen gerçeküstücü şiirin mirası üzerine yükselen yazınsal ya da kurumsal şiirin, geçici bir suskunluk döneminde olduğu, yeni bir akım ya da yeni bir şiir anlayışını tetikleyebilecek bir kıvılcım beklediği;
- Matbaanın icadı ile müzikten ve sözlü gelenekten uzaklaşan şiirin bugün tekrar müzikle buluştuğu;
- Yazınsal şiirin aslında bitmediği, şekil değiştirdiği ve kendisine paralel bir yol bulup seyrini sürdürdüğü, özellikle müzikle birlikte sıklıkla anıldığı¹⁰;
- İnternet kullanımının ve iletişim araçlarının yaygınlaşması ile küçülen dünyada bilgiye olduğu gibi şiire de aslında eskisinden çok daha kolay ulaşılabildiği;

¹⁰ Şiir, daha çok müzikle, sonrasında plastik sanatlar, sinema, fotoğrafçılık ile bir şekilde kendisinden, hiç olmadığı kadar söz ettirmektedir. Şiirin müzikle daha çok iç içe olması kolaylıkla açıklanabilir; dinlemek okumaktan daha kolay olduğu için, şiir metin olmaktan çıkıp şarkılarda karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda Fransız şiirinin bir bakıma özüne dönmüş olduğu söylenebilir.

- Şiirin mekân değiştirerek, bir yandan özel edebiyat, sanat, kültür dergilerinde kısmi varlığını sürdürse de, basılı kitaplardan çıkarak sosyal ağlarda, internette kişisel bloglarda sıklıkla paylaşılan ve okuyucusuna ulaşan bir tür haline geldiği;
- Şiirin doğuşundan beri olmazsa olmazı olan lirizmin (içsellik) birçok yerde ve farklı şekillerde, en basitinden şarkılarda varlığını sürdürdüğü;
- Klasik şiir kalıplarından büyük oranda kurtulan çağdaş şiirin, farklı görünümde karşımıza çıktığı, bazı şairler şiirlerini hâlâ hece ölçüsüyle yazmayı tercih etseler de, şiirin daha çok serbest vezinle yazılmakta olduğu, noktalama işaretlerinin daha az kullanılmakta olduğu, düz yazı şiirin tercih edildiği, şiirsel kısa öykülerin yazıldığı, haiku şiirlerin yaygınlaştığı, sabit şiir kalıplarının sıra dışı şekillere dönüştürüldüğü, şiirin resimlerle, şekillerle desteklendiği;¹¹
- Eğitim müfredatlarında Ronsard, Lamartine, Hugo, Baudelaire, Mallarmé, Verlaine gibi klasik şairlere yer verildiği ancak çağdaş şairlerin okullarda yeterince tanıtılmadığı;
- Kitle iletişim araçlarında şiirin kendisine yeterince yer bulamadığı;
- Şiire ilgi duyan ve şiir kaleme alanın çok olduğu ama okuyucu sayısının, yani talebin bu arza yaklaşmadığı¹² ve bu talep karşısında yaynevlerinin şiir basmaya yönelmemeyi tercih ettiği;
- Çevirinin yaygınlaşmasıyla, Fransa'da sayısı zaten sınırlı olan şiir okuyucusunun Fransız şiirinin yanı sıra bazen de daha fazla, farklı kültürlerin şiirlerine ilgi duyulduğu;
- Şiirde kriz konusunun aslında hemen hemen her dönemde gündeme geldiği, bu gündemin de çok köklü bir geçmişe, dünyaca ünlü şairleri olan Fransız şiir geleneğini canlı tutabilme amacı taşıdığı söylenebilir.

Son olarak da, günümüzde Fransa'da veya diğer Frankofon ülkelerde, belirtmiş olduğumuz bazı nedenlerle, kitaplardan çıkmış olsa da, insanların birincil derecede ilgi odağı olmasa da, şiir, farklı görünümde, yazılı ve işitsel olarak, sokaklarda, reklam panolarında, televizyonlarda, radyolarda, şarkılarda, film repliklerinde, spor yorumcularının seslerinde, gazetelerde, televizyon reklamlarında, sosyal ağlarda, internette, metrolarda, otobüs duraklarında, mağaza kapılarında, iş yerlerinde, alışveriş yerlerinde hiç aranmadan insanlarla buluşmayı sürdürmektedir aslında ve bu bağlamda, yeni bir kimliğe büründüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Erquicia, I.F. (2019). Le quotidien et la poésie française contemporaine, relief – revue électronique de littérature française 13 (1), 105-116. doi: doi.org/10.18352/relief.1045
- Grossi, G. (2019). Littérature portes ouvertes. <https://litteratureportesouvertes.wordpress.com/2019/11/20/10-mots-sur-la-poesie-daujournhui/>
- Orizet, J. (1993). Cinquante ans de poésie française 1942-1992. Revue des deux mondes, novembre.
- Prigent, C. (1996). *A quoi bon encore des poètes*, P.O.L.

¹¹ Biçimsel açıdan bakıldığında, bilgisayar kullanımı yeni tipografik tasarımlara, zenginliklere olanak sağlamaktadır. Dilde yaşanan hızlı gelişme, şiirde yapısal çeşitlemelere olanak vermiştir.

¹² Okuma alışkanlığı genel anlamda azaldığı gibi, yazınsal şiire ilgi de giderek azalmıştır; şiir sadece meraklısına hitap eden bir tür haline gelmiştir.

Voltaire (1878). *Dictionnaire philosophique*, Garnier, Tome 20, Paris.